

بازتاب انقلاب اسلامی ایران بر اروپای غربی

* الهه خانی‌آرانی

** ابراهیم برزگر

چکیده

هدف این نوشتار، تبیین بازتاب‌های انقلاب اسلامی بر اروپای غربی بر اساس نظریه پخش است. با بررسی روابط سیاسی جمهوری اسلامی و کشورهای اروپای غربی بر مهم‌ترین مسایل بین آنها از زمان پیروزی تا دوره گفتگوهای انتقادی و فراگیر و پس از ۱۱ سپتامبر از نظر مبدأ و مقصد پخش بازتاب‌های انقلاب اسلامی تأکید شده است. در مبحث موضوع پخش نیز کوشیده‌ایم تا با استفاده از روش‌های متداول در سنجش بازتاب‌های انقلاب اسلامی و با ارائه شواهد عینی برای اثبات این اثرگذاری، بازتاب احتمالی انقلاب اسلامی بر این کشورها را جستجو کنیم. در پایان پژوهش به موانع و چالش‌های پیش روی جمهوری اسلامی در صدور انقلاب به اروپای غربی پرداخته شده است.

واژگان کلیدی

بازتاب انقلاب اسلامی، اروپای غربی، اسلام و اروپا، صدور انقلاب.

elahe.khani۳۳@gmail.com

barzegar.۲۰۱۰@yahoo.com

تاریخ تأیید: ۹۰/۴/۱۵

*. کارشناسی ارشد علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی.

** دانشیار دانشگاه علامه طباطبائی.

تاریخ دریافت: ۹۰/۲/۵۲

مقدمه

پیروزی انقلاب اسلامی ایران یکی از رخداد‌های مهم سیاسی و اجتماعی نیمه دوم قرن بیستم به‌شمار می‌آید که در دو بُعد داخلی و بین‌المللی تأثیر بنیادینی از خود به‌جای گذاشته است. این انقلاب توانست ضمن طرح اسلام به‌عنوان نیروی قدرتمند در جهان مدرن، بر نظریه پایان دوره دین، مهر بطلان بزند و رهپا‌فت‌های متفکران غربی در جدایی دین از سیاست را که به‌طور عموم تحت تأثیر تجارب غربی قرار داشت، به‌چالش بکشد. این انقلاب در عصری با نیروی محرکه و تحول‌زای ارزش‌های دینی به‌پیروزی رسید که آن‌را عصر پایان دین و باورهای دینی می‌نامیدند و دین را به‌جوامع ابتدایی بشر نسبت می‌دادند. با انقلاب اسلامی ایران دین به‌عنصری تعیین‌کننده در حوزه عمومی زندگی انسان از جمله جامعه و سیاست تبدیل شد و جنبه‌های معنوی و ربانی وارد زندگی روزمره، اجتماعی و سیاسی شد. اسلام توانست هم از جنبه نظری (تئوریک) و هم از بعد عملی (پراتیک) عینیت یابد و ظهور و تجلی و مصداق بیرونی و خارجی پیدا کند. (خرمشاد، ۱۳۸۷: ۴۷)

با استقرار چنین نظام سیاسی اسلامی در ایران است که غرب عنوان «اسلام سیاسی» و رهبری آن در جهان را به‌ایران نسبت می‌دهد. به‌گفته «گرهام فولر»:

قبل از انقلاب [اسلامی] ایران، ایالات متحده هرگز از اسلام سیاسی چیزی نشنیده بود. انقلاب ایران شوک عمده‌ای برای سیاست ایالات متحده بود؛ ایالات متحده به‌همراه بیشتر کشورها در غرب و دیگر مناطق، از اسلام سیاسی بی‌مناکند و به‌طور کلی ترجیح می‌دهند که اسلام سیاسی به‌قدرت نرسد. (فولر، ۱۳۷۶: ۳۰ و ۳۱)

انقلاب اسلامی از آغاز پیروزی با ارائه گفتمان جدید خود به‌عنوان نه‌شرقی نه‌غربی، نظم کهن و سنتی تعلق و وابستگی به‌یک‌ی از دویلوک شرق یا غرب را به‌طور جدی و عملی به‌چالش کشید. مردود اعلام کردن این نظم کلاسیک مهم‌ترین چالشی بود که انقلاب اسلامی پیش پای نظام بین‌الملل در پایان دهه هفتاد قرار داد. (خانی، ۱۳۸۷: ۳۴۳) همان‌طور که «جان اسپوزیتو» گفته است:

انقلاب اسلامی به‌دلیل جذابیت شعارها، هدفها، روش‌ها، محتوا، نتایج و سابقه

مشترک دینی و تاریخی و شرایط محیطی منطقه‌ای و بین‌المللی، پدیده‌ای تأثیرگذار در جهان اسلام بوده است. (اسپوزیتو، ۱۳۸۲: ۲۴۴)

چگونگی بازتاب انقلاب اسلامی ایران و شاخصه‌های عینی آن، سؤال اصلی پژوهش پیش‌روست. فرضیه ما بازتاب‌های فرهنگی باوجود چالش‌ها و امواج رقیب در این موضوع است. با این حال، ثبات اثرگذاری انقلاب اسلامی در کشورهای مسلمان به‌خودی خود، امری شوار است - چه رسد به کشورهای غیرمسلمان - و این، به‌سبب محرمانه و سیاسی‌بودن اطلاعات و کلان‌بودن متغیرها و پیچیدشدن تحلیل و تئوری است. همچنین نسبی‌بودن بازتاب‌ها و اثرات این پدیده سبب شده تا نتوان مقیاس دقیقی برای اندازه‌گیری ارائه داد. بررسی کلی از مطالعاتی که در بازتاب‌های انقلاب اسلامی بر اروپای غربی صورت گرفته، به‌نظر می‌رسد عمده این مطالعات در حوزه سیاست و روابط خارجی مرتبط با مباحث و مناسبات اسلام و غرب است. ضمن آنکه بسیاری از این مطالعات، مربوط به سال‌های ابتدایی انقلاب اسلامی بوده و شامل تحولات جدید نمی‌شود.

چارچوب نظری

در تبیین بازتاب انقلاب اسلامی ایران، همچون دیگر انقلاب‌ها، رهیافت‌های نظری متعددی از نظریات همگرایی منطقه‌ای و جهانی و کارکردگرایی گرفته تا نظریهٔ پخش، کاربرد دارند. در این پژوهش با در نظر گرفتن شرایط مختلف بازتاب انقلاب اسلامی بر کشورهای اروپای غربی نظیر دوری سرزمینی، بافت اجتماعی - فرهنگی نامتجانس و نوع بازتاب‌ها که به‌طور معمول فرهنگی بوده است، نظریهٔ «پخش» یا «شاعه» را در بازاندیشی این تأثیرات برگزیده‌ایم. نظریهٔ پخش به‌دلیل ماهیت فرهنگی آن، قابلیت تفسیری یا توضیحی چشمگیری برای نشان دادن تأثیرات فرهنگی انقلاب اسلامی بر دیگر نواحی دارد (Kuper, ۱۹۸۵: ۲۰۳).

شاعه یا پخش^۱ عبارتست از فرایندی که طبق آن، فرهنگی که علامت مشخصهٔ جامعه‌ای است، در جامعهٔ دیگری به‌عاریت گرفته و پذیرش می‌شود. (پانوف، ۱۳۶۸: ۱۱۳) پخش، شامل

۱. برای واژه Diffusion معادل‌های متفاوتی نظیر پخش، انتشار، تراوش و شاعه برگزیده شده است.

انواعی چون جابه‌جایی^۱، سرایتی^۲ و سلسله‌مراتبی^۳ است. لازمهٔ پخش، جابه‌جایی و انتقال فیزیکی فرد یا گروه حامل اندیشه است (جردن و راونتری، ۱۳۸۰: ۱۶۲) در پخش سلسله‌مراتبی، پدیده‌ها از طریق توالی منظم دسته‌ها و طبقات، منتقل و گسترش می‌یابند. (همان: ۱۶۳) در پخش سرایتی، گسترش عمومی ایده‌ها بدون در نظر گرفتن سلسله‌مراتب صورت می‌گیرد. دونوع پخش سلسله‌مراتبی و سرایتی از نوع پخش‌هایی هستند که با سرعت انتشار بالایی از نوع پخش انبساطی‌اند.^۴ (همان: ۱۶۰) در تبیین و مطالعهٔ بازتاب‌های هر نوآوری سیاسی براساس نظریهٔ پخش، مبدأ و مقصد، بازه زمانی، ابزارها و کانال‌ها و در نهایت، موضوع پخش واکاوی می‌شود. همچنین موانع پخش و لجاج رقیب از عوامل کاهش‌دهنده بشمار می‌رود که در بررسی بازتاب‌های پدیده و پخش آن بایستی در نظر گرفته شود (برزگر، ۱۳۸۲: ۲۹)

۱. مبدأ پخش: مکانی است که خاستگاه نوآوری و صدور پیامها و ارزش‌های جدید است.
۲. مقصد پخش: مکان‌هایی است که محتوای پخش یا جریان مداوم پخش به‌این مکان‌ها می‌رسد.
۳. زمان: دورهٔ زمانی می‌تواند به‌صورت مداوم و یا به‌حالت دوره‌های متمایز از یکدیگر و متوالی در نظر گرفته شود.
۴. مسیرها و ابزارهای پخش: چنان‌که در نظریهٔ پخش گفته می‌شود، دست‌کم به افرادی نیاز است که با رفتار خود باعث شوند تا جریان شعله خودبه‌خود مانند یک تودهٔ برقی که به «بهمن» تبدیل می‌شود، ادامه یابد. (حشمت‌زاده، ۱۳۸۱: ۹۴ و ۹۵)
۵. موضوع پخش: موضوعات فرهنگی نظیر شیوع مدهای لباس یا موضوعات فیزیکی - فرهنگی نظیر مبارزات انقلابی و چریکی هقنانان روسیه و انقلابی‌های کوبا و ... جملگی می‌تواند موضوع پخش قرار گیرد.
۶. موانع پخش: چالش‌ها و لجاج رقیب ممکن است لجاج پخش پدیده را مغشوش

۱. Relocation Diffusion.
۲. Contagious Diffusion.
۳. Heirarchic Diffusion.
۴. Expansion Diffusion.

ساخته و از مسیر صحیح آن منحرف کند. (برزگر، ۳۸۲: ۲۹)

روش تحقیق

اهدای اثرگذاری انقلاب اسلامی به دوطریق قابل طرح و دفاع است: ۱. اعترافات و اطلاعات مستقیم و آشکار ۲. تحلیل، استدلال و اثبات غیرمستقیم. (حشمت‌زاده، ۳۸۷: ۲۹۲) در روش دوم، استفاده از شیوه‌های آمایش اطلاعات، اصل توالی، تقارن، تشابه و روش تاریخی و جغرافیایی به اثبات بازتاب انقلاب اسلامی در کشورها کمک می‌کند. (همان: ۲۶ و ۳۷) در سنجش این بازتابها بر اروپای غربی، علاوه بر اعترافات و اطلاعات مستقیم با استناد به اصل تشابه و هژمونی (مثلاً شعارهای تظاهراتی، شیوع رفتارهای منهدمی و ...) می‌توان اثرپذیری پدیده‌های ناشی از انقلاب اسلامی را به روش دقیق‌تری بررسی کرد.

بازتاب انقلاب اسلامی بر اروپای غربی

هر سه گونه پخش جابه‌جایی، سرایتی و سلسله مراتبی را می‌توان به‌نحوی در مطالعه موردی بازتاب انقلاب اسلامی بر اروپای غربی بررسی کرد. نمونه‌ای از مصادیق پخش جابه‌جایی در اعزام مبلغان به این کشورها و دعوت از نخبگان خارجی است. در پخش سرایتی، تسری موضوعات پخش به نزدیک‌ترین اقشار، افراد و مناطقی است که در مجاورت تعبیر و نوآوری قرار دارند. «اثر همسایگی»^۱ در پخش سرایتی، عامل کلیدی تلقی می‌شود. در پخش سلسله‌مراتبی نیز می‌توان نقش عنصر «پیشاهنگها»^۲ را برجسته کرد. موقعیت استراتژیک ایران و قدرت «فرهنگی» انقلاب اسلامی در پخش سلسله‌مراتبی آن جایگاه ویژه‌ای دارد. بدین سبب، ایران تلاش می‌کند با تأثیرگذاری بر نخبگان فرهنگی، سیاسی و منهدمی و جذب آنان به انقلاب، روند سلسله‌مراتبی فرهنگی را به‌گونه سلسله‌مراتبی محقق سازد.

۱. Neighbor Effects.

۲. Avant-gard.

۱. مبدأ پخش

ضمن آنکه انقلاب اسلامی خود مبدأ پخش بوده، از طریق ایجاد کانون‌های پخش ثانویه، به‌بازتولید و رشد گفتمان‌های بدیل نیز منجر شده است؛ به‌ویژه در دهه سوم انقلاب، با گذر زمان و تراکم و شباع پیام‌های انقلاب اسلامی در منطقه، به‌تدریج این پخش به‌جای تک‌مرکزی به‌چندمرکزی تغییر وضعیت می‌دهد. (برزگر، ۱۳۸۲: ۳۶) برخی کانون‌های ثانویه پخش، نظیر جنبش‌های مقاومت در لبنان و فلسطین و گروه‌هایی در عراق، به‌انتقال هویت اصیل اسلامی، به‌ویژه در انگلستان اقدام کرده‌اند.

۲. حوزه، مقصد و مکان پخش

به‌طور طبیعی محیط حوزه‌های پخش، گاه پذیرا (دارای تجانس فکری، فرهنگی، دینی، اجتماعی و اقتصادی) و گاه ناپذیر است. عوامل ناپذیر موجب تأخیر یا نپذیرفتن از پیام‌های انقلاب اسلامی و واگرایی از آن می‌شوند. (رفیع‌پور، ۱۳۷۶: ۸۸) در بررسی بازتاب‌های انقلاب اسلامی بر اروپای غربی به این موضوع برمی‌خوریم که امواج پخش، وارد محیطی می‌شود که در میان بیشتر احاد این جوامع، محیطی ناپذیرا و دارای شکاف‌های عمیق مذهبی، فکری و فرهنگی، زبانی، اقتصادی، نژادی و ... با انقلاب اسلامی وجود دارد. ضمن آنکه به‌لذات دور دست بودن بعد مسافت، انتظار تأثیر انبوه پخش انقلاب بر این کشورها نمی‌تواند انتظار معقولی باشد. با وجود این، کانون‌ها و مقاصد پذیرا در این مناطق وجود دارد که امواج و پیام‌های انقلاب را جذب و دریافت کرده‌اند. مسلمانان و به‌ویژه شیعیان در منطقه مذکور از این کانون‌های مهم به‌شمار می‌آیند.

۳. زمان

برخی اندیشمندان بر این اعتقادند که بازتاب‌های انقلاب اسلامی و به‌تعبیر گرهام فولر «تأثیر رفلکسی انقلاب» (فولر، ۱۳۷۳: ۱۵۶) تنها در نخستین سال‌های انقلاب بسیار گسترده و فراینده بوده و پس از آن به‌تدریج، با گذشت زمان شعاع این اثرات محدودتر شده است. آنها

در بررسی عوامل کاهش دهنده تأثیرات در کنار افزایش مسافت، گذشت زمان را نیز عامل مهمی در کاهش تعداد پذیرندگان تلقی می‌کنند و معتقدند میزان پذیرش با افزایش زمان کاهش می‌یابد. (جردن و راونتري، ۱۳۸۰: ۲۶)^۱ به‌عنوان نمونه «تیکي کدی» معتقد است تأثیرات محسوس انقلاب اسلامی و الهام‌بخشی، برای بسیاری از جریان‌های اسلامی در جهان اسلام صرفاً محدود به‌زمان وقوع انقلاب و چند ماه پس از پیروزی آن است. (Keddie, ۱۹۸۰: ۱۱۸)

این نوشتار بر این باور است که نگاه خطی در بازانديشي اثرات پدیده‌هایی همچون انقلاب اسلامی و ساده‌سازی آن در تحلیل‌های این‌چنینی، ضمن خلش در درک و دریافت از واقعیات، پیش‌بینی نتایج و آثار را در عمل، دچار نقایصی می‌کند. این بازتابها در زمان‌های متفاوت، شرایط متغیر ایران، کشور مقصد، منطقه و نظام بین‌الملل به‌گونه‌ای سیال دچار قبض و بسط می‌شود که بایستی در تجزیه و تحلیل این موضوع لحاظ شود. در مطالعه موردی اروپای غربی، بازتاب انقلاب اسلامی در دوره‌های زمانی، از وقوع انقلاب تا پایان جنگ سرد و از پایان جنگ سرد تا واقعه ۱۱ سپتامبر و از این واقعه تاکنون، تجربه‌های تأثیرگذار متفاوتی برجای گذارده است. هرچند این دوره‌های کلی نیز بازه‌های زمانی جزئی‌تری را شامل می‌شود. آنچه اکنون پس از گذشت سی سال از پیروزی انقلاب اسلامی ارزیابی می‌شود، این است که در پس واژگان ترکیبی خنثایی مانند «اسلام و اروپا»، «ورتوک و پیچ»، «۳۳۳: ۳۲۸ – ۳۲۸» «اسلام و غرب»، «کارلسون، ۱۳۸۰: ۱۹۴ – ۱۳» «سیمای اسلام در اروپا»، «منصوری، ۲۸۲: ۱۶۵ – ۱۱» در واقع، سخن از اسلام سیاسی در غرب و اروپاست؛ چون دیگر سخن از اسلام منفعل و صرفاً اسلام – دین و اسلام – فرهنگ نیست، بلکه سخن از اسلام فعال و پویا و عمل‌گرا یعنی اسلام – تمدن و اسلام – سیاست است. بنابراین، مرزهای اسلام سیاسی بسیار بیشتر از آنچه که انتظار می‌رفت در حال گسترش است. (خرمشاد، ۳۸۷: ۴۹)

۱. مشخصات اصلی کتاب:

Jordan, Terry G., Lester R. Wontree The Human Mosaic, Thematic Introduction to Cultural Geography: Harper and Row Publishers, ۱۹۸۶.

۴. مسیرها، مجاری و ابزارهای پخش

فراتر از پخش غیرارادی یا رفکسی، دولت ایران نیز، نه‌تنها مانعی برای پخش نوآوری ایجاد نکرده است، بلکه خود، عامل پخش شده و با اتخاذ سیاست «صدر انقلاب» امکان انتقال با سهولت بیشتر آنرا فراهم ساخته است. (برزگر، ۳۸۲: ۳۶) اصل صدور انقلاب با استفاده از چهار استراتژی الگوسازی، تبلیغ و آگاه‌سازی، آموزش و حمایت از نهضت‌های آزادی‌بخش (محمدی، ۳۸۱: ۷۱) در تعامل با دیگر کشورها به‌کار رفته است.

۵. موضوع پخش

موضوع پخش انقلاب اسلامی طیف متنوع و وسیعی از انواع تأثیرات را تشکیل می‌دهند که عبارتند از: لباس و پوشاک اسلامی، حضور بیشتر در مساجد و مکان‌های مذهبی و رونق‌گیری مساجد از جوانان، تأسیس سازمان‌های مذهبی و مبارز، جدی‌شدن موضوع دین برای جوامع مسلمان‌نشین، الهام‌گیری از تاکتیک‌های مبارزاتی انقلاب اسلامی، مطالبات اجرای شریعت و احترام به‌شعائر مذهبی، اعتماد به‌نفس سیاسی، ترویج و تقویت آرمان مبارزه با اسرائیل، ایده وحدت شیعه و سنی، ایجاد جامعه و دولت اسلامی.

یک. نمودهای عینی بازتاب انقلاب اسلامی بر اروپای غربی^۱

الف) رشد و افزایش شمار مسلمانان و شیعیان اروپای غربی
بزرگ‌ترین ره‌آورد انقلاب اسلامی، استقرار حکومت الهی و اسلامی در جهانی سکولار و در عصری است که دین، نقش بیشتری در زندگی خصوصی فرد داشت. احیای ارزش‌های اسلامی و دینداری متأثر از امواج جهانی انقلاب اسلامی ایران، سبب‌شده تا اسلام در اوایل قرن بیست‌ویکم به‌عنوان دومین دین اروپای غربی به‌شمار رود. شاهد این مدعا بیش از ۱۶ میلیون مسلمان است که در کشورهای این قطعه از خشکی پراکنده‌اند. (بشاری، ۳۸۵: ۷۷) «پیترو فورده» معتقد است: گرایش جوامع غربی به‌دین مبین اسلام و گسترش هویت‌جویی و رفتار مذهبی بین

۱. منابع آماري ذکر نشده در این قسمت، از سایت اسلام در اروپا گرفته شده است:

جوانان مسلمان این کشورها موضوعی غیرقابل انکار است که به‌رغم تلاش رسانه‌ها و کوشش دولتمردان در پنهان نگه‌داشتن این موج اسلام‌خواهی، شهادیم که این جریان توجه عموم جامعه را به‌خود جلب نموده است و هر روز شاهد گرایش بیش از پیش این جوامع و به‌ویژه زنان به‌اسلام هستیم. (فورد، ۱۳۸۴: ۵۴)

رشد سریع مسلمانان در اروپای غربی، هرچند متأثر از علتهای متعددی از جمله مهاجرت و نرخ بالای زاد و ولد میان جمعیت مسلمانان است، اما تقویت آگاهی‌های دینی و هویت‌جویی مسلمانان و رشد چشمگیر گروندگان به‌اسلام، بی‌شک به‌میزان نسبتاً زیادی متأثر از موج اسلام‌خواهی انقلاب اسلامی ایران است.

از طرفی، تعیین میزان دقیق جمعیت و رشد مسلمانان در اروپا به‌دلایل زیادی از جمله حساسیت دولت‌ها، بس مشکل است. دست‌کم بیش از پنج درصد جمعیت اروپای غربی را مسلمانان تشکیل می‌دهند و این رشد تا ده درصد در سال ۲۰۲۰ پیش‌بینی شده است. فرانسه بیشترین میزان مسلمان (۶ تا ۱۰ میلیون) را در اروپای غربی دارد و سپس آلمان و انگلیس در رتبه دوم و سوم قرار دارند. در آلمان حدود ۳/۵ میلیون و در انگلیس هم اکنون حدود دو میلیون مسلمان وجود دارد. از سی سال پیش تاکنون شمار مسلمانان میلان بیست برابر افزایش یافته است. (www.islamineurope.com) شیعیان نیز به‌همین نسبت رشد قابل ملاحظه‌ای داشته‌اند. در انگلیس دویست هزار، آلمان چهار هزار، و بلژیک ده هزار شیعه زندگی می‌کنند و انگلیس به‌عنوان «پایتخت اسلام در اروپا» شناخته می‌شود. بیست و پنج درصد مسلمانان هلند نیز شیعه‌اند. (جعفریان، ۱۳۸۷: ۶۷۷ - ۶۵۹) جمعیت مسلمانان اسپانیا رقمی بالغ بر ۱/۳ میلیون نفر تخمین زده می‌شود. بنابر آمار منتشرشده اتحادیه جوامع مسلمانان اسپانیا، در فاصله سال‌های ۲۰۰۳ تا ۲۰۰۸ رشد تعداد مسلمانان در این کشور اروپایی بیش از دوبرابر شده و تنها در سال ۲۰۰۸ بر تعداد مسلمانان اسپانیا ۱۶۵ هزار نفر افزوده شده و تعداد کل مسلمانان این کشور را به ۱/۳ میلیون نفر رسانیده است. (saphirnews.com) امروزه پس از مسیحیت، اسلام به‌عنوان دومین دین بزرگ در سوئد به‌شمار می‌رود و مسلمانان حدود سه درصد (۳۰۰ هزار نفر) از جمعیت نه میلیون نفری این کشور را تشکیل می‌دهند. اسلام دومین دین بزرگ در نروژ نیز هست و مسلمانان بیش از

دو درصد از جمعیت این کشور را تشکیل می‌دهند. در سال ۲۰۰۷ آمارهای دولت نروژ حدود هشتاد هزار نفر را در جوامع اسلامی ثبت کرده بود که در مقایسه با سال پیش از آن ده درصد افزایش داشته است. در سوئیس نیز شمار مسلمانان از سال ۹۹۰ میلادی همچنان رو به افزایش است و آمار مسلمانان به چهار هزار نفر می‌رسد. در دانمارک، مسلمانان بزرگ‌ترین اقلیت مذهبی محسوب می‌شوند و طبق آمارها فقط در سال ۲۰۰۵، پنج هزار دانمارکی مسلمان شده‌اند. (برای آمار مسلمانان اروپای غربی ر.ک: بشاری، ۳۸۵: ۷۶)

بعلاوه انقلاب اسلامی توانسته است با تصحیح تصویر زن مسلمان، تأثیر مضاعفی بر زنان اروپای غربی داشته باشد. شاهد این مدعا رشد شگفت‌انگیز گرایش به اسلام بین زنان این کشورهاست. بعنوان نمونه در آلمان ۱۰ هزار نفر در سال ۲۰۰۷ به اسلام گرویده‌اند که ۶۲ درصد آنها را زنان تشکیل می‌دهند. (<http://tabnak.ir/pages/?cid=۲۵۰۶۵>)
تحصیل کردگان، گره‌شگران به کشورهای اسلامی و کشیش‌ها و کاتولیک‌های سرخورده از تعالیم کلیسا بخش دیگری از تازه‌مسلمانان به‌شمار می‌روند.

ب) تقویت رفتار مذهبی و هویت‌جویی مسلمانان، افزایش اقبال عمومی نسبت به فرایض دینی و حساسیت‌های اسلامی

انقلاب اسلامی در انقلابی که به‌نام خدا صورت گرفت، اسلام را دوباره در همه‌جا از جمله در اروپا، از حسیه به‌متن آورد و گفت‌مان معنویت و مذهب را روحی تازه بخشید. احیای شعائر دینی در انقلاب اسلامی در سال ۱۹۷۹ به‌بعد به‌طور چشمگیری در این کشورها گسترش یافته است. از نخستین و بارزترین نتایج هویت‌جویی مسلمانان اروپایی، گرایش آنان به‌ظاهر مذهبی و مشارکت در گروه‌ها و اجتماعات اسلامی است. براساس نظرسنجی‌های به‌عمل آمده، مشخص می‌شود که مسلمانان در اروپا بیشتر از قبل به‌مساجد می‌روند و به‌شعائر ماه رمضان پایبندتر شده‌اند و در مقایسه با ده سال گذشته زنان بیشتری حجاب می‌گیرند. (بی‌نا، ۳۸۰: ۲۶)

گسترش روزافزون مشارکت مردم و به‌ویژه مسلمانان در ایجاد و مراسم اسلامی روز جمعه و جملات، آرایش اسلامی مردان و رشد حجاب بعنوان سمبل زن مسلمان و حضور در مساجد و تشکل‌های مذهبی، نشان از بالندگی نهال اسلام در اروپای غربی است. (بی‌نا، ۳۸۴)

افزایش تعداد مساجد و مراکز مذهبی، یکی دیگر از شاخصه‌های مهم این امر است. به‌عنوان نمونه در سال ۱۹۸۴، فقط دوازده نمازخانه در ایتالیا وجود داشت که هم‌اکنون به ۳۵۰ عدد رسیده است. در آلمان تا ۲۰۰۰ نمازخانه، انگلیس ۷۰۰ مسجد، اتریش ۲۰۰ نمازخانه، ایتالیا ۳۰۰ مسجد، هلند ۴۰۰ نمازخانه و در فرانسه ۱۶۰۰ مسجد، به‌ثبت رسیده که این تعداد در سال ۱۹۷۰، ۳۳ عدد بوده است. (www.salaam.com، ۶ اکتبر ۲۰۰۵)

توجه به کتاب‌خوانی و مطالعه آثار دینی از جمله قرآن کریم و رشد مطبوعات اسلامی از دیگر نشانه‌های این بازتاب‌هاست. حتی فروش (هدیه) قرآن در دانمارک و هلند (کشورهای لهانت‌کننده به پیامبر اکرم ﷺ) به‌عنوان پر فروش‌ترین کتاب سال، نشان از قوت تأثیرپذیری مردم از اسلام دارد. رشد مؤسسات خیریه اسلامی و بانک‌های بدون ربا، تغییر کتب درسی با استفاده از آموزه‌های اسلامی (به‌عنوان نمونه در آلمان) و روند رو به‌رشد مدارس غیرمختلط، از دیگر نشانه‌های این امر است. همچنین در میان افزایش تقاضای مسلمانان و غیرمسلمانان، عرضه غذای حلال در سراسر اروپا به‌روندی عادی و حتی در حال رشد، تبدیل شده است. (خبرگزاری فارس، ۸۸/۷/۷، کد ۴۶۱۶۱۶۱۷۰۸۸۰) ارزش کلی بازار حلال اروپا در حال حاضر ۹۹ میلیارد دلار تخمین زده شده است، درحالی‌که ارزش بازار جهانی ۶۳۹ میلیارد دلار است. حساسیت‌های اسلامی، حتی خود را در گرایش به‌استفاده از نام‌ها و عناوین اسلامی بر شخص و مؤسسات شکار کرده است. به‌عنوان مثال، در برخی شهرهای ایتالیا، بلژیک و انگلیس نام «محمد» در صدر اسامی نوزادان گزارش شده است (بی‌نا، ۳۸۸: ۱، ۶۴) که نشان از علاقه روزافزون مردم این کشورها به‌اسلام است. آمارهای به‌دست آمده در سال ۱۹۹۰ درباره احیای تفکر دینی نشان می‌دهد که تقریباً ۷۰ درصد مردم اروپا احساس بینداری می‌کنند. تظاهرات هزاران تن از دختران مسلمان فرانسوی (و دیگر مسلمانان در حمایت از آنان) در اعتراض به‌ممنوعیت استفاده از حجاب اسلامی در مدارس، نشانه شکار دیگری از پابندی به‌هویت و ارزش‌های اسلامی در این جوامع است. برخلاف تمام غربت اسلام در اروپا، انقلاب اسلامی سبب شده که اسلام به‌عنوان یک دین، احساس قرابت و هم‌پستگی قابل توجهی بین مسلمانان این منطقه هم ایجاد کند. گرایش‌های پراکنده‌ای که امروزه در

شرف ظهور و شکل‌گیری است، طلوع‌های امیدوارکننده از نوعی بیداری و خودآگاهی ملت‌های آن‌هاست. (کاظمی، ۱۳۷۷: ۱۶۸)

ج) رشد مطالبات سیاسی و مشارکت بین‌المللی مسلمانان

بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، مشارکت بین‌المللی مسلمانان اروپای غربی، تقویت احساسات تعلق آنها به‌لمت واحد اسلامی و افزایش حساسیت در مقایسه با تحولات جهان اسلام فزونی گرفته است که جلوه اولیه این امر، در لغزام به سفر حج دیده می‌شود برای نمونه در سال ۲۰۰۸ بیش از ۲۵ هزار مسلمان فقط از فرانسه عازم سفر حج شده‌اند که این تعداد، از کشور اسلامی مراکش بیشتر بوده است. افزایش مطالبات سیاسی مسلمانان اروپایی در قالب افزایش تقاضا برای اسلامی‌تر شدن قوانین و وادار کردن دولت به واکنش‌های مثبت و اقله‌ای نیز چشمگیر بوده است. برای مثال، در فرانسه تشکلهایی همچون اتحادیه ملی مسلمانان^۱ و اتحادیه سازمان‌های اسلامی^۲ بخش‌های گسترده‌ای از مسلمانان فرانسه را مشمول خود کرده‌اند و بسیار سیاسی‌اند. (زرکا، ۱۳۸۸: ۵)

از مهم‌ترین تأثیرات انقلاب اسلامی، ترویج استکبارستیزی و رویارویی با گفتمان سکولاری حاکم بر نظام بین‌الملل بوده است. به‌تعبیر روزنامه تایمز لندن:

برای اولین بار یک کشور مسلمان به‌طور موفقیت‌آمیزی قدرتهای بزرگ غربی را به‌مبارزه طلبید، آنان را تحقیر کرد و به‌منافع مادی‌شان خسارت وارد کرد.
(بی‌نا، ۱۳۶۸)

از همین‌رو، نفرت مردم اروپا از آمریکا و اسرائیل روزبه‌روز افزون‌تر می‌شود تا جایی که برخی دولت‌های غربی نظیر فرانسه، بلژیک، اسپانیا، پرتغال و سوئد از برخی قطعنامه‌های شورای امنیت برضد اسرائیل حمایت کرده‌اند. انبوه تظاهرات‌های ضدجنگ و راهپیمایی‌ها علیه جنایات اسرائیل (از جمله در غزه و لبنان) نشانه‌های بارز این نفرت فریبنده است. صدها کتاب، مقاله، پژوهش و تحلیل اروپایی‌ها درباره انقلاب اسلامی و حتی حدود ۵۵ هزار سایت فقط در مورد

۱. FNMF.

۲. UOHF.

امام خمینی علیه السلام نشان می‌دهند که ایران اسلامی ذهن غرب را به خود مشغول کرده است؛ در حالی که قبل از انقلاب اسلامی، ایران تنها در بین برخی دولتمردان و سیاستمداران رده‌بالا و برخی کمپانی‌های فروش اسلحه شناخته شده بود (جرجیس، ۳۸۲: ۶۹).

یکی از مصادیق بازتاب انقلاب اسلامی در ابراز هویت دینی - سیاسی مسلمانان اروپایی، حجم بالای تظاهرات در حمایت از فتوای امام علیه السلام ضد «سلمان رشدی» بود همچنین تظاهرات گسترده در اعتراض به انتشار کاریکاتورهای روزنامه دانمارکی «یولند پستن» در ۲۰۰۵ درباره پیامبر اسلام، نشان‌دهنده افزایش حساسیت‌های مذهبی در این جوامع است. تظاهرات گسترده مسلمانان برلین در اعتراض به فیلم «فیلمی که تمام نشده» ساخته رژیم شغالگر قدس و همچنین تظاهرات بر ضد اقدام بی‌رحمانه این رژیم در حمله به کاروان آزادی در سال ۲۰۱۰، شاخص دیگری از افزایش حساسیت‌های ضد استکباری و ظلم‌ستیز توده‌های این کشورها دارد.

د) نهادسازی، تأسیس و گسترش مؤسسات مذهبی همسو با انقلاب اسلامی از انقلاب سال ۱۹۷۹ تا امروز شاهد رشد قابل توجه مراکز و مؤسسات اسلامی و شیعی در اروپای غربی هستیم که در اساسنامه یا مواضع و بیانیه‌های خود به حمایت از جمهوری اسلامی برخاسته‌اند.

در انگلیس، قبل از سال ۱۹۷۹ تعداد معدودی مراکز اسلامی همچون «انجمن توحید لندن» وجود داشت که هم‌اکنون این مراکز رشد شگرفی داشته‌اند. «انجمن توحید لندن» از جمله مراکز فعال بدنه دانشجویی ایران در خارج از کشور است که دو تن از افراد فعال این انجمن در گروگان‌گیری سفارت ایران در لندن به شهادت رسیده‌اند. مرکز اسلامی انگلیس، حوزه علمیه لندن، پارلمان اسلامی انگلیس، کالج مسلمانان، مرکز مطالعات اسلامی در آکسفورد، بنیاد اسلامی در مارکفیلد، مرکز مطالعات اسلام و مسیحیت در دانشکده‌های اوکس در بیرمنگام نیز از جمله این مؤسسات است. مؤسسه امام علی علیه السلام، مؤسسه آل‌البیت لندن که دارای ۴۰۰ مدرسه، آموزشگاه و مراکز اسلامی در دنیا است، در ارتباط با ایران و برای تدارک کتب حوزه‌های علمیه فعالیت می‌کند. دانشگاه جهانی مجازی لاهل بیت علیهم السلام، همچنین بشگاه

جوانان مسلمان انگلیس، حوزه علمیة لندن، حوزه علمیة امام حسین علیه السلام، کالج شهرستانی، جامعه المنتظر در منچستر، حوزه علمیة المهدی در بیرمنگام و حوزه علمیة القائم نیز در این زمینها فعال شده اند. (www.hawzah.net) جامعه شیعیان لندن، مرکز آموزشی فرهنگی والعصر، مؤسسه امام مهدی علیه السلام، حسینیه رسول الله الاعظم، اداره جعفری، محفل علی علیه السلام، مجمع جهانی اسلامی (جعفریان، ۱۳۸۷: ۶۶۳ - ۶۵۹)، مرکز اسلامی لاهل بیت و شورای امامان ایرلند نیز به فعالیت درباره لاهل بیت مشغولند. (www.en.wikipedia.org)

در آلمان، مرکز اسلامی فرانکفورت و مرکز اسلامی هلمبورگ که از قبل از انقلاب اسلامی فعال بوده است، از مراکز مهم فعالیت ایرانیها در آلمان است (نیلسون، ۱۳۷۲: ۳۷) مرکز اسلامی فرهنگی ایرانیان در برلین، شورای مرکزی مسلمانان آلمان شامل هجده سازمان مرکزی اسلامی نیز از جمله این مؤسسهها هستند. مجلس اسلامی شیعیان آلمان، آکادمی اسلامی آلمان، انستیتوی علوم انسانی و علوم انسانی آلمان و مرکز اسلامی آخن در زمره این نهادها قرار دارند.

در سال ۱۹۷۶ میلادی، بیست مؤسسه اسلامی در فرانسه بنیاد رسیده است (www.salaam.com) در حال حاضر، چندین حوزه علمیه و ۳۰۰۰ مؤسسه محلی مسلمانان، شورای دینی و فدراسیون ملی مسلمانان فرانسه دارای ۱۰۰ اتحادیه سازمانهای اسلامی و ... مشغول فعالیتند. برای نمونه، یکی از این انجمنها به نام «ندای اسلام» بزرگترین تظاهراتهای ضد سلمان رشدی را سامان داده است.

در ایتالیا، بیشترین شیعیان اروپا در میلان، رم و ناپل ساکنند. تنها نهاد اسلامی قبل از انقلاب اسلامی، CICI مرکز اسلامی فرهنگی ایتالیا بوده است. در عین حال اتحادیه جومع و سازمانهای اسلامی، انجمن لمداد اسلامی، گروه دعوت انسانی بین المللی، در این کشور از حامیان انقلاب اسلامی هستند.

در اتریش، به جز مرکز اسلامی امام علی علیه السلام وین (از قدیمیترین مؤسسههای اسلامی)، جامعه اسلامی اتریش، جامعه مسلمانان اتریش با اهداف اسلامگرا همگی پس از انقلاب اسلامی بنیان گذاشته شده اند.

در اسپانیا، رهبران جومع اسلامی اسپانیا (شامل ۱۰۰ مجمع اسلامی) و جامعه مسلمانان

اسپانیا، موضعی همسو با جمهوری اسلامی در بسیاری از موارد دارند. در پرتغال، مسجد جامع لیسبون با همکاری جمهوری اسلامی ایران ساخته شده است. در دانمارک، مرکز اسلامی دانمارک (کپنهاگ) و مؤسسه مطالعات خاور نزدیک کارستن نیوهر دانشگاه کپنهاگ از جمله مؤسسه‌های اسلامی این کشورند. در سوئیس، مرکز اسلامی و فرهنگی لهل بیت، در فلاند مرکز فرهنگی اسلامی حضرت زهرا (س) و در هلند دانشگاه اسلامی رتردام، مجلس اسلامی شیعی و پارلمان شیعی هلند فعالند. (جعفریان، ۱۳۸۷: ۶۷۳ - ۶۷۰) در بلژیک، مسجد امام رضا (س) (محل نماز جمعه)، مسجد الهدی، مسجد الرحمن، مرکز ثقلین و مرکز لهل بیت از تجمع‌گاه‌های شیعیان این کشور است. در سوئد در حال حاضر حدود ۶۰ گروه‌مایی اسلامی وجود دارد در نروژ نیز ۱۲۶ جامعه ثبت شده اسلامی از کمک‌های دولتی برخوردارند و جوامع اسلامی ۲۱ درصد کل جوامع دینی را تشکیل داده‌اند. رشد و فعالیت این سازمان‌ها همگی نشان از زندگی پرشتاب اسلام در این کشورها دارد.

ه) رشد مراکز ایران‌شناسی، ترویج فرهنگ و زبان فارسی
رشد مراکز ایران‌شناسی و آموزش زبان فارسی از سال ۱۹۷۹ به بعد در اروپای غربی بی‌سابقه بوده است. قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، چند انجمن محدود از جمله «انجمن ایران» (لندن)، «مؤسسه انگلیسی مطالعات ایران» و «مؤسسه هنرشناسی و ایران‌شناسی» دانشگاه لودویگ ماکسیمیلیان مونیخ در این کشورها وجود داشته است که بعد از انقلاب، مراکز فراوانی به این مجموعه اضافه شده است.

انجمن ایران‌شناسی اروپا در رم ایتالیا، (بی‌نا، ۱۳۸۲: ۱۶) انجمن ایران‌شناسی فرانسه در ایران، انجمن پژوهشگران ایران در پاریس، بنیاد میراث ایران، کانون مطالعات ایران باستان دانشگاه لندن، کرسی ایران‌شناسی دانشگاه بامبرگ آلمان، گروه تحقیقاتی «جهان ایران» پاریس، مرکز مطالعات ایران در دورهام انگلیس از این گونه مراکز تحقیقاتی هستند. مرکز مطالعات ایران و غرب لندن، مؤسسه ایران‌شناسی آکادمی علوم اتریش، مؤسسه ایران‌شناسی دانشگاه آزاد برلین نیز از دیگر مراکز مهم هستند. (همان: ۴۲، ۸۵ و ۸۶) علاوه بر این، مؤسسه‌هایی با تقسیم کار سازمانی متفاوت در رابطه با ایران، همسو یا غیرهمسو ایجاد

شده‌اند. همچنین اتحادیه انجمن‌های اسلامی دانشجویان اروپا، اتحادیه انجمن‌های اسلامی دانشجویان بلژیک، آلمان، فرانسه، سوئد و دانشجویان منچستر نیز از جمله مراکز دانشجویی ایرانی، فعال در خارج کشور و حامی مواضع جمهوری اسلامی هستند که قبل از انقلاب نیز فعالیت دل‌تسته و از کانون‌های فعالیت انقلابی‌های خارج از کشور بوده‌اند.

دو. تحلیل اندیشمندان اروپای غربی از بازتاب‌های انقلاب اسلامی بر این کشورها بسیاری از اندیشمندان اروپایی معتقدند انقلاب اسلامی، اسلام سیاسی را احیا کرده، گفتمان معنویت و مذهب را حیات دوباره بخشیده و به‌عنوان یک تمدن و فرهنگ ضد هژمونی غرب و ضد فرایند جهانی‌سازی سکولار نمودار شده است. برای نمونه «رئینهار دشلولز» در کتاب خود با عنوان «تاریخ مدرن جهان اسلام» بیان می‌کند که انقلاب اسلامی، آغازی سمبلیک برای دوران جدیدی از اعتماد به‌نفس در جهان اسلام بشمار می‌رود. او معتقد است پیروزی انقلاب ایران در سال ۱۹۷۹م. که مصادف با سال ۱۳۹۹ یا سال پایانی قرن چهاردهم هجری قمری بود را می‌توان نشانه‌ای سمبلیک از این واقعیت دانست که قرن پانزدهم قرن احیا و نقش‌آفرینی اسلام خواهد بود (Schulze, ۲۰۰۰) به‌تعبیر نیکی کدی:

حرکت انقلابی ملت ایران با هدف تغییر الگوهای فکری و فرهنگی غربی‌ای - که بر فضای عمومی جامعه تحمیل شده بود - صورت گرفت تا نظامی مطابق با خاستگاه فرهنگی و تمدنی ایران اسلامی پی‌ریزی شود. (Keddie ۱۹۸۰: ۲۷)

«اسماعیل کیبکس» فیلسوف برتر اسپانیایی با اشاره به تأثیر امام بر حیات مجدد دین در صحنه زندگی بشر می‌گوید:

دین زنده شده است، کلیساها جان تازه گرفته‌اند، توجه به‌مذهب و اندیشه‌های مذهبی در دانشگاه‌ها دیگر، زشت و کج‌بها تلقی نمی‌شود. جهان برای نجات و زیبا کردن روابط اجتماعی‌اش به‌قدرت دین و جاذبه‌های معنوی گرایش‌های شدید پیدا کرده است و این همه ناشی از دعوت نوینی بود که امام با انقلاب دینی‌اش در عرصه افکار و ذهنیت جامعه جهانی آغاز کرد. (www.daneshnameh.roshd.ir)

«احمد ورسی» سردبیر مجلهٔ مسلم نیوز لندن، نیز با تأکید بر جهان‌شمول بودن هدف‌های انقلاب اسلامی می‌گوید:

موفقیت انقلاب اسلامی با یک انقلاب بدون خون‌ریزی، افکار مسلمانان را تغییر داد و مشخص ساخت که یک‌چنین عملی (انقلاب) در جهان اسلام امکان‌پذیر است و امت اسلام قادر است حکومت را اداره کند. دیدگاه ایشان در مورد «نه شرقی، نه غربی» حکومت اسلامی ایران را از لبرقدرتها مستقل ساخت. امام‌خمينی تفکر کلیشه‌ای از حکومت اسلامی به‌عنوان بلزگشت به‌سال‌های سیاه را نلبود ساخت و برعکس، ثبت کرد که اسلام همچنان نیرویی پویاست که قادر به‌راهبری امت در اجتماع به‌اصطلاح مدرن و فوق مدرن کنونی است. (بی‌نا، ۱۳۷۲)

پروفسور «یائوس اوس» از رهبران مسلمان آلمانی‌زبان با شماره به‌تأثیر عظیم حضرت امام در دنیای معاصر اظهار می‌دارد:

امام‌خمينی بیدارگر همه موحدان در عصر ماست. احیای دین و معنویت در روزگاری که سیطره مادیت و ابزار مادی و اندیشه‌های ضد‌معنوی، جامعه بشری را در چنبره خود گرفته بود، مدیون امام‌خمينی و یاران انقلاب اسلامی است. (www.daneshnameh.roshd.ir)

«محمد انسل»، رئیس مرکز فرهنگی تجدید حیات اسلام در اتریش در مقاله‌ای با عنوان «تأثیر نهضت امام‌خمينی بر اروپا» می‌نویسد:

بی‌تردید انقلاب اسلامی امام‌خمينی نه‌تنها تصویر تازه‌ای از اسلام در اروپا ارائه کرد، بلکه حتی زندگی منهبی غیرمسلمانان را هم دگرگون ساخت. (همان)

این عبارت را رئیس‌جمهور سابق اتریش در یک سخنرانی بیان کرد که «انقلاب اسلامی به‌تمام افراد منهبی اعتبار و اتکا به‌نفس تازه‌ای ارزانی دلست». (همان) دکتر «عادل عبدالمهدی»، مدیر مرکز پژوهش‌های اسلامی در فرانسه هم می‌گوید:

امام چهارده قرن را در اعمالش خلاصه کرد... ما خیلی خوشبخت هستیم که در عصر امام‌خمينی زندگی می‌کنیم، گویی در عصر پیامبر اکرم ﷺ زندگی می‌کنیم. مردم جهان همه مشتاقند از تعالیم امام‌خمينی پیروی کنند. در اکثر

کشورها جنبشی آغاز شده، حتی در جوامع غربی ما می‌بینیم که مسایل مذهبی تحت بازنگری قرار گرفته است. (همان)

«احمد هوبر» اندیشمند و روزنامه‌نگار تازه‌مسلمان سوئسی نیز در تشریح تأثیرات عظیم انقلاب اسلامی می‌گوید:

تأثیرات این قیام اسلامی، امروز در اروپا محسوس است. امام‌خمینی نه تنها مسلمانان را بیدار کردند، بلکه بر جهان غیراسلام نیز از خود تأثیراتی برجای نهادند. (همان)

به تعبیر «برنارد لوئیس»:

در سال ۱۳۵۷ تحولاتی در ایران شد که به تغییرات عمده‌ای، نه تنها در حکومت، بلکه در کل جامعه آن کشور انجامید و پی‌آمدهای آن، مرزهای ایران را درنوردید و به بیرون از کشور رسید... انقلاب ایران تأثیری شگرف در کل جهان داشته است. (لوئیس، ۱۳۷۸: ۲۵ و ۲۶)

همچنین انقلاب اسلامی مورد استقبال بسیاری از پست‌مدرنیست‌های اروپایی نیز قرار گرفته است. به نظر «فوکو» حرکت انقلابی مردم ایران، جنبشی کاملاً بدیع، بی‌سابقه و متفاوت با حرکت‌های انقلابی کلاسیک است. (فوکو، ۱۳۷۷: ۳ / ۲۲ - ۲۰)

۶. موانع و چالش‌های بازتاب انقلاب اسلامی بر اروپای غربی

مخالفت دولت‌های اروپای غربی با آرمان‌های انقلاب اسلامی، کارکرد منفی رسانه‌های اروپایی در راستای اسلام‌هراسی و ایران‌هراسی، عملکرد گروه‌های تروریستی اسلام‌گرا از جمله القاعده و تأثیر آن بر تصویر غربی از اسلام و در نهایت، عملکرد برخی کشورهای اسلامی مخالف جمهوری اسلامی همچون عربستان سعودی در تشدید اختلافات داخلی جهان اسلام مهم‌ترین موانع و چالش‌های فراروی انقلاب اسلامی در اروپای غربی است. جریان‌های مقابله با اسلام و هائیان لجاجت‌آمیزی در جوامع غربی را می‌توان در گروه‌های مختلفی دسته‌بندی کرد: گروه‌های صهیونیستی، مسیحیان صهیونیست، جریان‌های کاتولیک صلیبی، جریان‌های قومی ارتدوکس متضاد با مسلمانان، گروه‌های نژادپرست و

تسویگر، جریان‌های سیاسی، لائیک‌های مهاجر از کشورهای اسلامی و ایدئولوژی‌های انحرافی و ضداسلامی (همانند بهائیت، مارکسیسم و...)، (لمینیان، ۳۸۷: ۱۰۹)

یک. اقدامات اسلام‌ستیز و ضدایرانی دولت‌های اروپای غربی

اصول اساسی انقلاب اسلامی از یکسو، استکبارستیزی و اهمیت‌یافتن اسلام به‌عنوان مکتب سیاسی و اجتماعی و از سوی دیگر، مبارزه آشکار با رژیم جعلی اسرائیل، انقلاب اسلامی را از طرف دول غربی نوعی خطر بالفعل و تهدید جدی تلقی کرد. علاوه بر آن، رشد سریع جمعیت مسلمانان، هویت‌جویی و اسلام‌خواهی فزاینده در این منطقه، عامل وحشت‌مضاعفی برای اروپای غربی شد، چراکه آنان مسلمانان را جانشینی برای هویت منتخب و سیاست‌های عمومی جامعه خود محسوب کردند. پیش‌داورها و پیشینه‌نهنی منفی اروپاییان از حضور تاریخی اسلام در اروپا و دانش اندک آنها درباره اسلام و همچنین پایین‌تربودن سطح استاندارد زندگی در میان کشورهای اسلامی در مقایسه با اروپا، عوامل تشدیدکننده این موانع نیز بود. در این صورت، مقابله با انقلاب اسلامی و بازتاب‌های آن در سراسر جهان سکولار، از جمله اروپای غربی با شدت بیشتری در دستور کار قرار گرفت. تهدید، مهار، فشار و حتی براندازی این نظام چه در جنگ تحمیلی و چه پس از آن با حمایت برخی از این کشورها عملیاتی شد و در داخل خاک اروپا پروژه‌های اسلام‌هراسی، ایران‌هراسی و همانندسازی (افغام) مسلمانان^۱ کلید خوردند.

در جریان پیروزی انقلاب اسلامی، روابط سیاسی ایران و اروپای غربی تحولات و فراز و نشیب‌های مختلفی را تجربه کرده است. زمانی روابط، بسیار سرد و پرتنش بوده و در مقطعی دیگر، فضای مساعد و روند رو به‌رشدی بر روابط آنها حاکم شده است. (بی‌نا، ۳۸۳: ۲۳۳)

دوره اول این روابط از زمان پیروزی انقلاب اسلامی تا اوایل دهه ۹۰ میلادی، همواره با تنش روبه‌رو بوده است. ماجرای گروگان‌گیری کارکنان سفارت آمریکا در تهران، جنگ ایران و عراق، مسئله حقوق بشر در ایران، مخالفت ایران با روند مذاکرات صلح اعراب و اسرائیل و

۱. Integration.

بالاخره مسئله صدور فتوای قتل سلمان رشدی از موانع تنش‌زا در روابط ایران با اتحادیه اروپا در این برهه بوده است. (جعفری ولدانی، ۱۳۸۲: ۲۱۹) کشورهای بزرگ اروپایی، از جمله فرانسه، انگلیس و آلمان نه تنها تهاجم عراق را محکوم نکردند بلکه به حمایت همه‌جانبه از صدام ادامه دادند. (جعفری ولدانی، ۱۳۷۲: ۷۳) از اوایل دهه ۹۰ میلادی با وجود برخی تحولات در روابط، نظیر تصمیم اتحادیه اروپا برای گفتگوی انتقادی^۱ با ایران یا پیروی نکردن از ایالات متحده در تحریم اقتصادی ایران، کم‌تحرکی در روابط طرفین همچنان تداوم داشت. از بیانیه سال ۱۹۹۲ سران جامعه اقتصاد و اروپا در «اینبورگ»، گفتگوهای انتقادی با اروپا تا زمان رأی دادگاه می‌کونوس ادامه داشت و با اعلام سیاست تنش‌زدایی دولت خاتمی گفتگوهای فراگیر^۲ بین ایران و اروپا و رفت‌وآمدهای مقامات مهم طرفین شروع شد. این گفتگوها در مقایسه با گفتگوهای انتقادی سال‌های قبل که بیشتر سیاسی بودند، حول محورهای اقتصادی - تجاری قرار داشت. (جعفری ولدانی، ۱۳۸۲: ۲۳۲) به‌طور کلی می‌توان گفت روابط ایران و اروپای غربی پس از انقلاب اسلامی شکننده و بی‌ثبات بوده و با گام‌های لرزانی پیموده شده است.

از سویی با رخ‌دادن حوادثی چون مطرح‌شدن مسئله حجاب در مدارس غرب، انتفاضه فلسطین، حاشه ۱۱ سپتامبر سال ۲۰۰۱ و وقوع سلسله حوادث کوچک‌تر مانند بمب‌گذاری در متروی پاریس و دیگر شهرهای اروپایی، (و حوادثی چون قتل فیلم‌ساز اسلام‌ستیز هلندی «تئودور ون‌گوگ») اسلام و مسلمانان در اروپا در معرض گستاخانه‌ترین اتهام‌ها و تحقیرها قرار گرفتند. (نقیب‌زاده، ۱۳۸۷: ۴-۷) این نگرانی‌ها سبب بیگانگی ترس‌هرچه بیشتر اروپاییان و توجه آنان به احزاب شده است (مدرسی، ۱۳۸۵: ۹۳) و اسلام فوبیا (ترس غریزی از اسلام) گرایش به احزاب نژادپرست و افراطی ضدیگانه را افزوده است. (نوع‌پرست، ۱۳۸۳: ۸۷)

علاوه بر ایجاد محدودیت‌های هرچه بیشتر و کنترل بی‌سابقه فعالیت مسلمانان مانند نصب دوربین‌های مداربسته در مساجد، طرح کلی استحاله فرهنگی آنان و همانند کردن آنان با

۱. Critical Dialogue.

۲. Comprehensive Dialogue.

فرهنگ اروپایی در اولویت سیاست‌گذاران اروپایی قرار گرفته است. فرانسه کشور به اصطلاح مهد آزاداندیشی اروپایی، با بیشترین جمعیت مسلمان در قاره اروپا، رویکردی منفی نسبت به مسئله حجاب به عنوان حکمی اسلامی که باید بانوان رعایت کنند، رواج داده است. مسلمانان فرانسه با وجود جمعیت چند میلیونی خود، نه تنها برخلاف یهودیان از دشمن مدارس خصوصی محروم هستند، بلکه در سال ۲۰۰۴ قانون منع استفاده از نماهای اسلامی در این کشور به تصویب رسید.^۱ در بلژیک نیز با وجود نبودن منع قانونی، محدودیت‌های بسیاری برای حجاب زنان مسلمان اعمال می‌شود. علاوه بر محدودیت‌ها در زمینه روسری و برقع بانوان مسلمان، محدودیت‌ها حتی در ساخت مساجد و مناره‌ها نیز جلوه‌گر شده است. در سوئیس ساخت مناره به عنوان نماد اسلام ممنوع شده است. شواری‌های متعدد در احوال شخصی مسلمانان نظیر برگزاری نماز در وقت خود و افطار در ماه رمضان، مرخصی ایام حج، مسایل عقد و طلاق، ارث اسلامی، خوراکی‌های حلال در مدارس، پادگان‌ها، محل کار و ...، سخت‌گیری در قوانین مهاجرت و پناهندگی، آموزش دینی و کمبود کتاب‌ها و منابع معتبر و صدها مشکل حل‌نشده دیگر برای مسلمانان این کشورها نیز در جای خود قابل بررسی است.

دو. اسلام‌هراسی رسانه‌های اروپایی

نقش رسانه‌های سکولار و ضداسلامی که بیشتر وابسته به کانون‌های صهیونیستی‌اند، در اجرای پروژه اسلام‌هراسی و ایران‌هراسی چشم‌پوشی نمی‌شود. از تأسیس و گسترش شبکه‌های تلویزیونی و رادیویی دولتی و غیردولتی مخالف جمهوری اسلامی تا حمایت از اپوزیسیون خارج‌نشین در این کشورها و تا هتاک‌های برخی از مطبوعات به ساحت پیامبر اسلام ﷺ، همگی اقداماتی هستند که در راستای جنگ نرم و ناتوی فرهنگی ضداسلام و جمهوری اسلامی کلید خورده‌اند. از سویی چهره اسلام در کتاب‌های درسی این

۱. بحث حجاب زنان مسلمان در فرانسه، از آنجا شروع شد که در اکتبر ۱۹۸۹، سه دانشجوی محجبه از دانشگاه «گابریل هاوز» اخراج شدند. مواردی که توسط قانون ۲۰۰۴ ممنوع اعلام شده شامل حجاب زنان مسلمان، عرقچین یهودیان و صلیب بزرگ مسیحیان می‌باشند. اما در عمل، این محدودیت‌ها فقط در قبال مسلمانان اجرا می‌شود.

کشورها بسیار مشوش و غلطانداز است، بهطوری که از اسلام چهره دین جنگی یا وحشی ارائه می‌شود این تعصبات دینی چنان که گفته شد، زمینه‌های تاریخی حدود پانصدساله دارد و شامل تشویش و تحریف حقایق تاریخی است. (بشاری، ۱۳۸۵: ۸۰) انتشار کاریکاتورهای موهن درباره پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله از سوی «یولند پستن» و ۲۰ روزنامه دانمارکی، مقالات «کوری بولتینگ»، نویسنده دانمارکی در سال ۲۰۰۶ ضد رسول اکرم صلی الله علیه و آله که همگی با خشم مسلمان جهان روبه‌رو شدند و ترجمه قرآن به‌زبان دانمارکی و نوشتن آرای شخصی به‌عنوان تفسیر قرآن، همگی مواردی از این دست هستند که در راستای اسلام‌ستیزی صورت گرفته‌اند. (www.islamineurope.com / p=۲۱۸۳)

رسانه‌های این کشورها در مبارزه رسانه‌ای خویش با ساخت فیلم موهن «فنه» توسط عضو مسیحی افراطی پارلمان هلند «گرت ویلدرز» بیشترین تلاش را برای ایجاد ترس در بین مردم از مسلمانان صورت داده‌اند. به‌عنوان نمونه‌ای دیگر، مجله پرتیراژ «تایم» طرح جلد شماره ۲۸ فوریه ۲۰۰۵، خویش را به‌نمایش تصویری از تابلوی «مونالیزا» که محجبه شده و پوشش اسلامی دارد، اختصاص داد تا بدین روش، خوانندگان را متوجه خطر مسلمانان برای غرب سازد در همین راستا تعدادی از احزاب افراطی نروژ با هدف اسلام‌هراسی در این کشور ملغی شدند نروژ تا سال ۲۰۸۵ میلادی کشوری اسلامی خواهد شد.

سه. امواج رقیب

برای مقابله با اسلام سیاسی مطابق با الگوی انقلاب اسلامی، هم رهبر غرب لیبرال (آمریکا) و هم رژیم‌های وابسته به آن در منطقه و جهان اسلام، به‌ویژه عربستان سعودی، در صدد خلق بدیلی برای آن برآمدند. شعارهای اسلامی و مترقیانه انقلاب همچون نفی شرق و غرب، آزادی قدس، نفی استبداد و مردم‌سالاری و ... این دولت‌ها را به‌طور کامل منفعل می‌کرد واکنش این کشورها، مقابله با انقلاب اسلامی به‌ویژه با تقویت شکاف شیعی - سنی، حتی در کشورهای اروپای غربی را برانگیخت. (خرمشاد، ۱۳۸۷: ۵۲ - ۴۵)

عربستان با تأسیس و فعال کردن مؤسسه‌های اسلامی رقیب جمهوری اسلامی در این

منطقه وارد کارزار شد. این امر البته با وجود روابط حسنه دولت‌های اروپایی با اعراب سرعت بیشتری یافته. تشکیلات وسیع «رابطة العالم الاسلامی»، تأسیس مساجد لهل تسنن، ترویج وهابیت بمنزله نسخه اصیل اسلام و ... از این‌گونه اقدامات بوده است. درحقیقت، تلاش عربستان سعودی نمونه پخشی است که ماهیت مفهوم اصیل انقلاب را دچار نوعی وارونگی کرده و آنرا، با هدف مقابله با پخش انقلاب اسلامی به‌دیگر جولمع عرضه کرده است. (برزگر، ۱۳۸۲: ۳۶)

نتیجه

انقلاب اسلامی ایران با مایه‌های اثربخش خود، به‌کلیه کشورها وارد شده و در هر کجا بنا بشد، رباط و مقتضیات، در نقطه‌ای از زمان، کشوری را به‌تحول و جنبش کشانده است. این مایه‌های اثربخش به‌طور طبیعی و یا ارادی و برنامه‌ریزی‌شده از جمله در اروپای غربی بازتاب یافته و دولت‌ها، ملت‌ها و سازمان‌های دینی و سیاسی را با شدت و ضعف‌های مختلف متأثر کرده است. هرچند بازتاب انقلاب اسلامی ایران در این کشورها به‌اندازه «بازتاب‌های فرهنگی» محصور مانده است. بازتاب تأثیرات انقلاب اسلامی در این کشورها در سه‌دهه اخیر ظاهراً محسوس نیست و فرصت تجلی انقلاب اسلامی در جنبش‌های اسلام‌گرا چندان چشمگیر نبوده است؛ با وجود این، احیای هویت دینی این جولمع، بازگشت اخلاق و دین به‌عرصه اجتماع و سیاست، تقویت روحیه استکبارستیزی و مبارزه با سلطه‌طلبی ابرقدرتها از بارزترین پیام‌های انقلاب اسلامی در اروپای غربی بوده است. تجدید حیات دینی و بازگشت معنویت به‌جهان معاصر، به‌اعتقاد بسیاری مرهون انقلاب اسلامی است.

نشانه‌های عینی این تأثیرگذاری در رشد گرایش اروپا به‌دین اسلام، تأسیس و گسترش مؤسسه‌های اسلامی، مساجد و حوزه‌های علمیه، بروز روزافزون رفتار منهبی و ... جلوه‌گر شده است. افزایش تعداد مراکز تحقیقی و پژوهشی ایران‌شناسی و ترویج زبان فارسی و فرهنگ ایرانی نشان از افزایش جاذبه ایران پس از انقلاب اسلامی در این ممالک دارد. انقلاب اسلامی باعث تحکیم و توسعه نهادها و مؤسسه‌های منهبی در اروپای غربی شده است و البته

گرایش‌های سکولار و لائیک و همچنین برخی گروه‌های نزدیک به وهابیان، راه تنافر، دوری و واگرایی از انقلاب اسلامی را در پیش گرفته‌اند. موانع و چالش‌های بسیاری از جمله مخالفت‌های دولت‌های این کشورها، پیشینه و تصویر منفی و تحریف‌شده از اسلام، عملکرد گروه‌های افراطی مدعی اسلام‌گرایی، در مقابل بازتاب‌های ویژه انقلاب اسلامی خودنمایی می‌کنند.

منابع و مأخذ

۱. امینیان، بهادر، ۱۳۸۷، «اسلام‌ستیزی در غرب: دلایل و ویژگی‌ها»، **فصلنامه سیاست خارجی**، بهار ۸۷.
۲. برزگر، ابراهیم، ۱۳۸۲، «نظریه پخش و بازتاب انقلاب اسلامی»، **دوفصلنامه پژوهش حقوق و سیاست**، سال پنجم، شماره ۸، بهار و تابستان ۸۲.
۳. بشاری، محمد، ۱۳۸۵، «اقلیت‌های اسلامی در غرب، چالش‌ها و چشم‌اندازها: نمونه اروپا»، **مجله اندیشه تقریب**، سال ۳، شماره ۱۳.
۴. بی‌نا، ۱۳۷۲، «مهم‌ترین ویژگی امام از دیدگاه متفکران جهان»، **هفته‌نامه سروش**، سال پانزدهم، شماره ۶۴۷، ۱۳۷۲/۳/۸.
۵. بی‌نا، ۱۳۸۴، «من مسلمانم، اروپا خانه من است»، **روزنامه جام جم**، ۱۳۸۴/۲/۵.
۶. بی‌نا، ۱۳۸۰، «مسلمان بودن و اروپایی بودن»، گزارش هفته‌نامه تایمز، **ماهنامه سروش جوان**، بهمن ۱۳۸۰.
۷. بی‌نا، ۱۳۸۲، **راهنمای مراکز ایران‌شناسی، بولتن ویژه**، مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران، شماره ۸۲/۱۰۴/۱۶.
۸. بی‌نا، ۱۳۶۸، **روزنامه جمهوری اسلامی**، ۱۳۶۸/۱۱/۱۹.
۹. بی‌نا، ۱۳۸۳، **کتاب اروپایان ۳، ویژه روابط ایران و اروپا**، تهران، مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر، چاپ اول.

۱۰. پانوف، میشل و میشل بدن، ۱۳۶۸، **فرهنگ مردم‌شناسی**، ترجمه اصغر عسکری خانقاه، تهران، نشر ویس.
۱۱. پیتر، فورد، ۱۳۸۴، «زنان اروپایی و گرایش به اسلام»، **ماهنامه سیاحت غرب**، شماره ۳۲.
۱۲. جرجیس، فواز، ۱۳۸۲، **آمریکا و اسلام سیاسی**، ترجمه محمدکمال سروریان، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۱۳. جردن، تری و لستر راونتري، ۱۳۸۰، **مقدمه‌ای بر جغرافیای فرهنگی**، ترجمه سیمین تولایی و محمد سلیمانی، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و ارتباطات.
۱۴. جعفري ولدانی، اصغر، ۱۳۷۲، «نظم نوین جهانی و موقعیت ایران»، **پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی**.
۱۵. _____، ۱۳۸۲، **روابط خارجی ایران**، تهران، انتشارات آوای نور، چاپ اول.
۱۶. جعفریان، رسول، ۱۳۸۷، **اطلس شیعه**، تهران، انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، چاپ اول.
۱۷. حشمت‌زاده، محمدباقر، ۱۳۸۱، «انقلاب اسلامی و کشورهای مسلمان»، **فصلنامه اندیشه انقلاب اسلامی**، سال اول، شماره اول، بهار ۸۱.
۱۸. _____، ۱۳۸۷، **تأثیر انقلاب اسلامی بر کشورهای اسلامی**، تهران، سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ سوم.
۱۹. خانی، محمدحسن، ۱۳۸۷، «انقلاب اسلامی ایران و نظام بین‌الملل»، در: **جلال درخشه، گفتارهایی درباره انقلاب اسلامی**، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
۲۰. خرمشاد، محمدباقر، ۱۳۸۷، «انقلاب اسلامی ایران و اسلام سیاسی»، در: **جلال درخشه، گفتارهایی درباره انقلاب اسلامی**، تهران،

انتشارات دانشگاه امام صادق علیه السلام.

۲۱. رفیع پور، فرامرز، ۱۳۷۶، **تضاد و توسعه**، تهران، دانشگاه شهید بهشتی.
۲۲. زرکا. اف، شارل، ۱۳۸۸، «اسلام در فرانسه سکولار»، **ماهنامه یگانه حوزه**، شماره ۲۶۸.
۲۳. عابدی گنابادی، ۱۳۸۸، «علل رشد اسلام هراسی در اروپا»، **ماهنامه بیداری اسلامی**، شماره ۲ و ۳، تیر و مرداد ۸۸.
۲۴. فوکو، میشل، ۱۳۷۷، **ایرانی‌ها چه رؤیایی در سر دارند؟**، ترجمه حسین معصومی همدانی، جلد ۳، تهران، نشر هرمس.
۲۵. فولر، گراهام، ۱۳۷۳، **قبله عالم، ژئوپلیتیک ایران**، ترجمه عباس مخبر، تهران، نشر مرکز.
۲۶. _____، ۱۳۷۶، «اسلام سیاسی و غرب» (گزارش سمینار)، **ماهنامه اسلام و غرب**، شماره ۵ و ۶.
۲۷. کارلسون، اینگمار، ۱۳۸۰، **اسلام و اروپا: همزیستی یا خصومت**، ترجمه داوود وفايي و منصوره حسینی، تهران، انتشارات باز (مرکز بازشناسی اسلام و ایران).
۲۸. کاظمی، سیدعلی اصغر، ۱۳۷۷، **بحران جامعه مدرن**، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
۲۹. لوئیس، برنارد، ۱۳۷۸، **زبان سیاسی اسلام**، ترجمه غلامرضا بهروز لک، قم، مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی.
۳۰. محمدی، منوچهر، ۱۳۸۱، **بازتاب جهانی انقلاب اسلامی**، قم، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ دوم.
۳۱. مدرسی، فاطمه، ۱۳۸۵، «هویت اروپایی و مسلمانان اروپا»، **پایان نامه فارسی**، تهران، دانشگاه علامه طباطبایی.
۳۲. منصور، سیدمحمد، ۱۳۸۲، **سیمای اسلام در اروپا**، تهران، انتشارات باز (مرکز بازشناسی اسلام و ایران).
۳۳. الموصلی، احمد، ۱۳۷۸، **اصول‌گرایی اسلامی و**

- نظام بین‌المللی**، ترجمه مهرداد آزاد اردبیلی، تهران، انتشارات کیهان.
۳۴. نقیب‌زاده، احمد و عباس صالحی نجف‌آبادی، ۱۳۸۷، «تحلیل ریشه‌های اسلام‌هراسی در غرب»، **فصلنامه علمی پژوهشی علوم سیاسی و روابط بین‌الملل**، پاییز ۸۷.
۳۵. نوع‌پرست، زهرا، ۱۳۸۳، «ترکیه و دودستگی آرا»، **ماهنامه اطلاعات سیاسی - اقتصادی**، بهمن و اسفند ۸۳.
۳۶. نیلسون، جوجن، ۱۳۷۲، **مسلمانان اروپایی غربی**، ترجمه سیدمحمد روئین‌تن، تهران، انتشارات اطلاعات.
۳۷. ورتوک، استیون و پیچ سري، ۱۳۸۰، **اسلام در اروپا: سیاست‌های دین امت**، ترجمه کاووس سید امامی، تهران، انتشارات باز (مرکز بازشناسی اسلام و ایران).
۳۸. Keddi, Nikki; ۱۹۹۵, *Iran and The Muslem Word: Resistance And Revolution*, London, Macmillan .
۳۹. Keddie ,Nikki, ۱۹۸۰, *Oil, Economic Policy and Social Conflict; Race and Class*, London, Frank Cass .
۴۰. Kuper, Adam, ۱۹۸۵, akdJessica Kuper (ed); *The Socience Encyclopedia*; London, Reutledge and Paul .
۴۱. Jordan, T erry G., Lester Rwontree, ۱۹۸۶, *The Human Mosaic, Thematic Introduction to Cultural Geography*: Harper and Row Publishers .
۴۲. Schulze, Reinhard, ۲۰۰۰, *Modern History of Islamic World*, London, Touris .

پایگاه‌های اینترنتی

[www.farsnews.ir/ id= ۸۸۰۷۰۶۱۱۶۱۴, ۷/۷/۸۸](http://www.farsnews.ir/id=۸۸۰۷۰۶۱۱۶۱۴,۷/۷/۸۸)
<http://tabnak.ir/pages/?cid=۲۵۰۶۵>
www.hawzah.net
www.daneshnameh.roshd.ir
www.bbcParsian.com
www.islamineurope.com
www.salaam.com
www.saphirnews.com

www.en.wikipedia.org

شپږشکاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی